

ნახანძრავ კორომეზში ზიჯვის ბუნებრივი ბანახლება

ძირკვაძე ა. ვასაძე რ.

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Temurvasadze22@gmail.com

რეის ხანძრებს დიდ ზიანს მოაქვთ, როგორც სატყეო მეურნეობისათვის, ისე ქვეყნის ეკონომიკისათვის. ხანძარი ტყესთან ერთად ანადგურებს ქვეტყეს, მოზარდს, ცოცხალ და მკვდარ საფარს. აუარესებს რეის ნიადაგდაცვით, წყალმარეველირებულ სანიტარულ-სოციალურ თვისებებს. ამავ დროს ისარბა ნადირ-ფრინველთა თავშესაფარი. ნახანძრავი ფართობების აღდგენა კვ დაკავშირებულია დიდ შრომატევად სამუშაოებთან, რომელიც დიდ ფინანსურ დანახარავებს მოითხოვს. ამიტომ ხანძრის გასწვების შემთხვევები მინიმუმამდე უნდა იქნეს დაყვანილი. მითუმეტეს, რომ უმეტეს შემთხვევაში ხანძრის მიზეზი ადამიანის გაუფრთხილებელი და დაუღვევარი საქციელის შედეგია.

ხანძრის ინტენსივობა კორომის შემადგენლობაზე დამოკიდებული. ხანძარი ადვილად ვდება წიწვოვან სახეობებს, რომელთა წიწვი და მურქანი მდიდარია ფისოვანი ნიეთიერებებით, რაც ხელს უწყობს ცეცხლის განენას. ხანძრის განენას ხელს უწყობს აგრეთვე ტყეაფის გაუქმნდაობა. ცეცხლი ნაკლებად ვდება ფოთლოვან სახეობებს. ხანძრის საქრობის შემდეგ საჭიროა კორომში ვეველა დახანებელი სის მოქრა, რათა იგი არ გადაიქცეს სხვადასხვა დაავადებებისა და მავნებლების გაურყვლების კერად.

ფიჭვნარი ტყეების ხარვეელი გაურყვლებელია ზღვის დონიდან 800-900 მ-დან 2100-2200 მ-დე. ხილი ტენიან კლიმატურ პირობებში 400-500 მ-მდე ნაშიდის. თ. ურეშაძის [4] მონაცემებით ფიჭვნარი ტყეების ქვეშ ფორმირდება ერთი მხრივ პრიმიტიული ან მცირე სისქის, ძლიერ დორდიანი, კარგად დრენირებული და საკმაოდ მშრალი ნიადაგები, მეორე მხრივ კი საკმაოდ მძლავრი მძიმე და კარგად ვარენიანებული ნიადაგები.

ფიჭვი ხინათლის სახეობაა. მის აღმონაცენს გაზაფხულისა და შემოდგომის ყინულები არ აზიანებს. მის ძლიერი რადიაციის დროს აღმონაცენი ხიხდება ფეხვის ყელის მოწვით. ვრცელ მგრანობიარეა პლანხიოვანი საფარისა და ნიადაგის დაკარგების მიმართ. იგი კარგ განახლებით იძლევა ბლანხიოვანი საფარს მოკლებულ ნიადაგებზე. ნახანძრავ და ნამეწრავ აღვილებზე კარგამდე სახეობაა. ფეხვთა სისტემა პლანტიკურთა და ნიადაგის სხვადასხვა პირობებს კარგად უბუება.

კ. მირზაშვილი [3] თავის შრომებში აღნიშნავს, რომ: “ვინაიდან ფიჭვი ხინათლის მოყვარული ჯიშია, მისი კორომების წარმოშობა და განვითარება სხვა ჯიშის (ან თუნდაც თავისივე) კალთაზე

ქმ გამორიცხულია. იგი უნდა წარმოიშვას ღია ადგილებზე, რომელიც შეიძლება იყოს ნახანძარი, პირწმინდა ტყეაფი, ფანჯრები (ყალბაღები), ველობები . . .”.

ვ. გულისაშვილის [1] მონაცემებით, ფიჭვის ტყეები ძირითადად ერთხნოვანია და მათი არმოშობა ტყის ხანძრებთანაა დაკავშირებული, მაგრამ იგი აღნიშნავს, რომ მთიან პირობებში იდი დაქანების ფერდობებზე თხელ, განუვითარებელ, პრიმიტიულ ნიადაგებზე ბალახოვანი სა- არი ნაკლებად ვითარდება და კორდი არ წარმოიქმნება. ასეთ პირობებში ნიადაგი მშრალია ა საკეები ნივთიერებებით ღარიბია, ამიტომ დიდი დაქანების ფერდობებზე ვითარდება დაბალი ხსიორის ფიჭვნარები, რომელთა საბურველის ქვეშ სინათლე საკმაოდაა და განახლება მუდმივად იმდინარეობს, რაც დამახასიათებელია ნაირხნოვანი ტყეებისათვის.

ჩვენს მიერ ფიჭვის ბუნებრივი განახლება შესწავლა მოხდა ნახანძრულ (შენაბადა “კუშტური” ა სოფ. კვატიის სასოფლო ტყეების “ნამწვის” მიმდებარე ტერიტორია) ადგილებში. ასეთ ტერიტორიებზე ბუნებრივი განახლება დამოკიდებულია მის გეარდით მდებარე კორომის სახეობრივ შემადგენლობაზე და ნაყოფისხმოიარობაზე, ნიადაგის ტიპზე, კლიმატზე და სხვა ფაქტორებზე.

ბუნებრივი განახლების შესწავლა მოვახდინეთ იმ ფართობზე, სადაც 1985 წლის ზაფხულში ქვემსების დაუდევრობით გაჩნდა ხანძარი, რომელმაც დაწვა და გაანადგურა 94 ჰა ნაქნარ- უჭნარი ტყე (შენაბადა, “კუშტური”), ბუნებრივი განახლების შესწავლა მოვახდინეთ 0.5 ჰა ანიმუშო ფართობებზე აღებულ 2X2 მ² საადრისხეო ბაქნებზე აღმონაცენ-მოზარდის დათვლით, ულო განახლების შეფასება მოვახდინეთ ვ. გულისაშვილის ტყის ბუნებრივი განახლების შეფასე- ის სკალით.

ჩვენი გამოკვლევებით დადგინდა, რომ ნახანძრულ ფართობზე ტყის ბუნებრივი განახლება არგად მიმდინარეობდა საქონლის ძოვებისა და ჭრებისაგან დაცულ უბნებში. 1 ჰა-ზე აღმონაცენ- მოზარდის საერთო რაოდენობა 18500 ცალს შეადგენს. (სურ. 1) განახლება არადამაკმაყო- ილებლად მიმდინარეობდა იქ, სადაც მოთესვის ცუდი პირობებია (სათესლე ხეების არ არსებობა) ა პირუტყვის ძოვება ხდება, აღმონაცენ-მოზარდის საერთო რაოდენობა 1 ჰა-ზე 14600 ცალს ეადგენს. ამიტომ ასეთ ადგილებში ტყის ბუნებრივი განახლების დონისძიებების ქელობა, აჩიქენა) ჩატარებასთან ერთად მიზანშეწონილია ტყის ხელოვნური გაშენებაც.

6. მამულაძის [2] მონაცემებით, აღნიშნულ ტერიტორიაზე ნიადაგურ-კლიმატური და სხვა ფაქტო- ების გათვალისწინებით ხელოვნურად გაშენებული იქნა სოსნოვსკის ფიჭვის (*Pinus sosnowsky*) რწლიანი ნერგები (სურ.2) რომელსთაც 5 წლის განმავლობაში უტარდებოდა მოვლითი სამუ- აოები.

სურ. 1. ფიჭვის ბუნებრივი განახლება ნახანძრულ ფართობზე (შენაბადა “კუშტური”)

სურ. 2. ხელოვნურად გაშენებული ფიჭვნარი (შენაბადა “კუშტური”)

დარგვიდან პირველი ათი წლის (1989-99) განმავლობაში ფიჭვის ნარგავების ზრდა ნელა მიმ- ინარეობდა, წელიწადში საშუალოდ 10.8 სმ, ხოლო მეორე ათ წელიწადში (1999-2009) შედარებით ატენსიურად, წელიწადში საშუალოდ 29.2 სმ.

სოფ. კვატიის სასოფლო ტყეების “ნამწვის” მიმდებარე ტერიტორიაზე ჩვენს მიერ ატარებული კვლევებით დადგინდა, რომ ტყის ბუნებრივი განახლება დამაკმაყოფილებლად იმდინარეობს იმ ტერიტორიაზე, სადაც არ ხდება საქონლის ძოვება და არ არის ანთროპოგენური უქმედება. აღმონაცენ-მოზარდის საერთო რაოდენობა 1 ჰა-ზე 13900 ცალს შეადგენს, მათ შორის 100 ცალი ტირიფი და ვერხვია, 4900 ცალი ფიჭვი, ხოლო 2000 ცალი კი – ნაძვი. იმ ფართობზე, ადაც ხდება პირუტყვის ძოვება და ანთროპოგენური მოქმედება, ტყის ბუნებრივი განახლება რადამაკმაყოფილებლად მიმდინარეობს. 1 ჰა-ზე აღმონაცენ-მოზარდის საერთო რაოდენობა 4300 აღს შეადგენს, მათ შორის 2000 ცალი ვერხვია, 1400 ცალი ფიჭვი, ხოლო 900 ცალი ნაძვი.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან შეილება შემდეგი დასკვნების გაკეთება:

1. ხანძრის გაჩენის საწინააღმდეგო ღონისძიებაა შერეული კორომების შექმნა, რისთვისაც საჭიროა წიწვოვან სახეობებთან (ნაძვი, სოჭი, ფიჭვი) ფოთლოვანი სახეობების (წიფელი, მუხა, წაბლი, რცხილა) შერევა;
2. მოვახდინოთ ტყეკაფების დროული გაწმენდა დამზადების ყოველგვარი ნარჩენებისაგან.
3. ხანძრის ჩაქრობის შემდეგ საჭიროა კორომში ყველა დაზიანებული ხე მოიჭრას, რათა იგი არ გადაიქცეს სხედასხვა დაავადებებისა და მავნებლების გაფრცელების კერად.
4. ხანძარსაშიშ პერიოდში უნდა ხდებოდეს თვალყურის დევნება დღედამის განმელობაში;
5. კორომის შუაში უნდა გავატაროთ 20-40 მ სიგანის ხანძარსაწინააღმდეგო ზოლი, სადაც მოიჭრება ყველა ხე და დასუფთავდება ყოველგვარი ნარჩენებისაგან, რათა ხანძარი ერთი ნაწილიდან მეორეზე არ გადავიდეს.

ლიტერატურა:

1. გულისაშვილი ე. ზოგადი მეტყვეობა, თბილისი, 1974, გვ. 252-256;
2. მამულაძე ნ. ფიჭვის განახლებისა და ზრდის პროცესები ნახანძრულ კორომებში. საქართველოს სახ. აგრარული უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომათა კრებული, თბილისი 2010 ტ 3, გვ. 44-45;
3. მირზაშვილი ე. ფიჭვის განახლების საკითხისათვის. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სატყეო ინსტიტუტის შრომები, ტ IV, გვ. 79-94;
4. ურუშაძე თ. - საქართველოს ტყის ნიადაგები, "საბჭოთა საქართველო", თბილისი 1972, გვ. 18-32;

NATURAL REHABILITATION OF BURN GROVES

Dzirkvadze A., Vasadze R.
Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia
Temurvasadze22@gmail.com

Summary

This paper discusses the burnt pine stands of natural renewal data. Conclusions are given.

